

Slika 2: Podzemni plavalni bazen v Helsinkih, foto: LWSdm, www.flickr.com

Na površini vidna geološka zgradba hriba, ter položaj plasti in razpok, je ugodna za globalno stabilnost grajskega pobočja zahodno od predora. Vsekakor pa bi bilo treba geološko zgradbo notranjosti hriba preveriti s strukturnim vrtnjem ter spremljajočimi geološkimi, geotehničnimi in hidrogeološkimi raziskavami.

Oprelitev hribinskih kategorij in tehnologij gradnje podzemnih prostorov Osnovna podlaga za oceno hribinskih kategorij gradnje je geološko geotehnična presoja razmer, ki so prisotne v t.i. obrobju grajskega hriba, kjer naj bi bila garaža umeščena v prostor, kot je prikazano na Sliki 1. Iz geološko geotehnične interpretacije je razvidno, da so geomehanske lastnosti hribinske zgradbe relativno ugodne in dajejo dobro podlago za nadaljevanje načrtovanja podzemne gradnje garaže. To pomeni, da bi gradnja potekala predvsem v trdnih in geomehansko stabilnih kamninah z minimalnimi deformacijskimi vplivi na okolico. Ta dejstva imajo velik vpliv na druge parametre načrtovanega posega. Pri tem se naslanjamo na ugotovitev, da je območje zahodnega in južnega dela grajskega hriba, grajeno v pretežni meri iz peščenjakov, ki so v stabilnostnem in nosilnostnem pogledu primerni za tovrstne posege. Na osnovi navedenega so predvidene naslednje hribinske kategorije:

- Kategorija 1 predstavlja kompaktno visoko nosilno hribinsko območje iz peščenjakov z manjšimi deleži meljevca z ugodnimi geotehničnimi karakteristikami in nezahtevnimi hidrogeološkimi razmerami. Osnutek izkopnega profila in podporni sistem sta prikazana na Sliki 1a.
- Kategorija 2 je zasnovana na hribinskih razmerah, ki jih sestavljajo peščenjaki in delno meljevci s srednje pogostimi diskontinuitetami. Prav tako je za to hribinsko kategorijo upoštevana možnost nastanka manjših zruškov in časovnega razvoja deformacij. Izkopni profil z vrisanimi podpornim sistemom je podan na Sliki 1b.
- V hribinski kategoriji 3 so upoštewane hribinske razmere, ki jih narekujejo tektonsko poškodovani peščenjaki in meljevci z manjšimi vključki skrilavih glinavcev, kar pomeni da imajo nižjo nosilnost, ter da obstoja možnost nastanka večjih porušitev na čelu izkopa brez dodatnih stabilizacijskih ukrepov ob možnosti manjšega izcejanja podzemne vode v izkopni prostor. Poleg tega so za to kategorijo ocenjene takšne geološko geotehnične razmere, ki bi povzročale časovni razvoj deformacij in s tem pogojeno intenzivnejše podpiranje izkopnega profila, kot je prikazano na Sliki 1c.

Tehnologija gradnje podzemnih prostorov bi zajemala tiste postopke izkopa in primarnega podpiranja, ki so okolju praktično neškodljivi v vseh pogledih predvsem pa ne povzročajo dinamičnih učinkov na okolico (miniranje), ne onesnažujejo podzemne vode in ne povzročajo pretiranega hrupa oz. izpustov prahu in zdravju škodljivih plinov.

Da bi bilo to doseženo, bodo uporabljeni rezalni stroji, ki omogočajo rezanje hribin, nakladalci in kamioni za odvoz izkopanega materiala, ki bo v pretežni meri uporaben za vgradnjo v nasipe ali za podobne namene. Pri tem je treba poudariti, da bo dovoz materialov potrebnih za gradnjo omogočen skozi vstopne rampe, ki bodo izdelane najprej.

Za zagotavljanje stabilnih razmer gradnje bi bili uporabljeni jekleni podporni elementi, brizgani cementni beton, jeklene žične mreže (armaturne mreže), hribinska sidra različnih dolžin.

Izkop bi potekal v t.i. deljenem profilu, odvisno od rezultatov geološko geotehnične spremljave, kar bo vplivalo tudi na intenzivnost in časovni potek vgradnje podpornih elementov.

Pred vgradnjo notranje obloge iz cementnega betona bo izdelano odvodnjevanje objekta ter na izravnano podlago primarne obloge nameščena hidroizolacijska folija, ki bo preprečevala precejanje podzemne vode v garažne prostore. Sledila bi vgradnja notranje obloge in talne AB plošče.

Po končanih gradbenih delih bi bila vgrajena elektro-strojna oprema vključno prezračevalnim sistemom. Pri tem je pomembno dejstvo, da bodo možni dovodi svežega zraka skozi vstopne rampe, izrabljenega pa skozi posebej za to izdelane jaške v grajskem hribu, kar bo omogočalo hitro redčenje plinov ter praktično nobenega škodljivega vpliva na okolje tako v pogledu ohranjanja naravnega reliefa hriba kot tudi v okoljevarstvenem pogledu.

etnološki pogled na ljubljansko tržnico

od tradicije do kulturne dediščine mestnega in meščanskega spomina

damjan j. ovsec

Iz zgodovine in etnologije tržnice

»Trg«, živilska tržnica v staromestnem jedru, je živ avtentični »spomenik«. Ima svojo dolgo zgodovino, razvoj, pomen in simboliko. Gojiti pripadnost mestu je nekaj naravnega in nič manj pomembnega kakor vzdrževati pripadnost svoji družini. Naj ponovno spomnim na besede znamenitega sodobnega filozofa in sociologa Petra Sloterdijka, ki v zvezi s stanjem v mestih pravi: »Če se peščica tradicionalistov ne bi upirala razprodaji mest, danes ne bi več prepoznali niti enega zgodovinskega tlora mestnega jedra.¹

Oskrba meščanov z živili je bila za mesto od nekdaj življenjskega pomena. Konec 19. stoletja so v okviru tedenskih in dnevnih trgov večino živil prodajali na drobno pred ljubljansko mestno hišo, zato da so lahko mestne oblasti, nastanjene v magistratu, to dejavnost skrbno nadzorovale. Povsem enako je bilo tudi drugod po Evropi. Za določene vrste živil in nekatere stvari za vsakdanjo rabo, pa so bili tržni prostori tudi na drugih mestnih lokacijah.

Ljubljanski živilski trg je imel v obdobju med letoma 1920 in 1940 svoje središče na Vodnikovem in Pogačarjevem trgu ter na Adamič – Lundrovem nabrežju. Njegove površine so rasle vzporedno z mestom. »Prodajalci, ki so

bili neposredni producenti ali trgovci in obrtniki, so na njem prodajali svoje oziroma tuje blago. Prihajali so iz mesta ter ožje in širše mestne okolice. S prodajo so se ukvarjali predvsem nižji socialni sloji. V tistih časih je bil trg predvsem prostor žensk, naj je šlo za prodajalce ali kupce. Življenje na trgu je potekalo v dnevni, tedenski, mesečni in letni cikli. Trg je deloval po predpisanih tržnih redih in drugih predpisih, za izvajanje le-teh pa je skrbelo tržno nadzorstvo. Prodajalci so prihajali na trg peš, z vozički («cizami»), vozovi, sanmi, kolesi, tricikli, vlaki in avtobusi».²

Ljubljanski živilski trg je, tako kot trgi drugih evropskih mest, eden od specifičnih mestnih prostorov. »Njegovo funkcioniranje v letih 1920 – 1940 kaže na njegovo povezanost s preteklostjo in daje zasnove za prihodnost. Pomemben je bil tako za prebivalce mesta kot za bližnjo in daljno okolico».³ Živilski trg je z mestom povezoval ljubljanske »forštate« (predmestja) in kmečko prebivalstvo bližnje okolice. Povpraševanje meščanov je močno vplivalo na obe okolji, ker so za prodajo na trgu gojili raznovrstne pridelke in cvetje. Trnovo si je zaradi intenzivnega pridelovanja dobrih vrst solat zaslužilo vzdevek »Solatendorf«. Radij, s katerega so prihajala živila na ljubljanski živilski trg, pa je bil zelo širok že v omenjenem obdobju, saj je obsegal tudi druge dele Slovenije in tudi južne predele nekdanje Jugoslavije. To velja še danes, čeprav se je krog stalnih, posebej pa občasnih prodajalcev močno povečal, njihova struktura pa delno spremenila. Neposrednih pridelovalcev iz nekdanje Jugoslavije ni več. Poudariti je treba, da je mesto vedno bilo močno povezano s svojim zaledjem, podeželjem. Bilo je stična, hierarhično višja točka, a z jasno zavestjo, da drug brez drugega ne moreta. Tudi zdaj ne moreta, a se pretvarjamo, da lahko. Trg je bil v vseh časih tudi družabno središče, pred razmahom časopisja sploh edini vir novic! Etnologi, zgodovinarji in geografi⁴ v svojih raziskavah poudarjajo, da je živilski trg eden najbolj občutljivih in zato izrazito diferenciranih mestnih prostorov, ker reflektira spremembe v družbi, pa tudi gospodarske in politične razmere. Na trgu potekajo najrazličnejše komunikacije. Posameznik je neposredno vključen vanje, zato vzpodbujajo tudi specifični vidik duševnega in socialnega življenja. Razgovori ne potekajo le med prijatelji in znanci. Tržnica pospešuje in neguje ozaveščenost sicer ponotranjenih vsebin (neposredno izveš o usodah in zgodovini, počutju, stiskah in revah ter dilemah širših znancev, branje in branjecev, razmišljanje o kakovosti pridelkov, ceni, splošnih in tržnih razmerah itn.), na tržnici lahko ljudje drug drugega občutijo in razveseljujejo. Čeprav gre za nakupovanje, ni le-to nikoli omejeno na odtujeno konzumiranje, kakršno poteka v velikih nakupovalnih centrih. Na tržnici se dogaja svobodni, čustveni angažma kupcev in prodajalcev, kar je v Ljubljani absolutno enkratno, pomembno in značilno. Ljubljanska tržnica ne omogoča svojstvene identitete samo glavnemu mestu, ampak tudi vsem obiskovalcem, ki so brez skrbi, da bodo dobili, kar potrebujejo za uresničitev individualne filozofije svoje kuhinje. Imajo izbiro in jih ne terorizirajo standardizirani, anonimni nadomestki nakupovalnih centrov. Človeku, ki se zaveda filozofije kulinarčnega uma in njegovega daljnosežnega vpliva na vse

življenje, tržnica na Vodnikovem trgu omogoča identiteto, veselje in spokojnost. Neposredno trgovanje zahteva odgovornost in kvaliteto in ti dve solidni lastnosti vzdržujeta avtentično življenje na tržnici. Na tržnici vsak spozna, da od občudovanja ne živimo. Tržnica goji enakopravnost in avtonomijo, značajskost in vljudnost – vse to pa generira kompleksnost življenja na njej. Zaradi osrednje živilske tržnice imamo Ljubljanci torej določen in specifičen način življenja, tisto čemur Francozi pravijo *la qualité de la vie*. In prav to je v življenju nenadomestljivo, mar ne?

Sprehod na trg nas nagovarja k širšemu razmisleku o mestu, njegovi zgodovini in o nas samih, pa tudi o vseh tistih okoljih, od koder vozijo pridelke na trg, saj je nevsiljiv posrednik. V nič nas ne prisiljuje, ne vsiljuje se nam, ne bombardira nas z vsiljivimi informacijami, kar se nam dogaja sicer na vsakem koraku, vseeno pa nam širši pogled omogoča. Neposredno spoznamo razmere v mestu, na podeželju, tudi v posameznih slovenskih pokrajinah in segmente življenja ožje in širše mestne okolice. Preko pridelkov in izdelkov, ki jih prinašajo na trg, lahko ugotovimo, kaj v posameznih krajih gojé, s katero domačo obrtjo se ukvarjajo itn.

Treba se je strinjati z mislijo Nene Židov,⁵ da trg ni le zrcalo mesta, ampak tudi relativno širokega prostora. Svoj pečat mu vsekakor daje določen čas. Prav pričevalnost je eden od razlogov, zaradi katerih si radi ogledujemo živilske trge v tujih mestih.

Živilska tržnica je pomemben del naše kulturne dediščine

V etnološkem in zgodovinskem pogledu je ambient živilskega trga pomemben iz več razlogov, ne nazadnje predstavlja kontinuiteto častitljive tradicije sejmarstva (kot oblike občasnega spontanega kupčevanja). V Ljubljani se je to izročilo rodilo v srednjem veku in predstavlja ob fevdalnih in cerkvenih institucijah tretjo ključno sestavino, pomembno za pridobitev mestnih pravic oziroma statusa mesta. Pravica do organiziranja sejma se je podeljevala z ukazi lokalnega fevdalca ali celo deželnega suverena, torej je bila že tedaj več kakor le krajevnega pomena. »Tedenski sejmi so bili od 13. stoletja dalje dovoljeni le v mestih. Iz teh oblik tedenskih sejmov so se kasneje razvile mestne tržnice kot oblike vsakdanje prodaje ...»⁷ Urejali so jih s posebnimi tržnimi predpisi. V Ljubljani je tako ta izjemna tradicija živa še danes, docela naravno in brez pritiskov prilagojena sodobnim potrebam, kakor je dokumentirano npr. v fotografskih monografijah Joca Žnidaršiča in besedilih Željka Kozinca. Integrirani, pa tudi ekološko neoporečni pridelki iz vse Slovenije, ne samo iz ožje ljubljanske okolice, so posebnost in dragocenost, s kakršno se mnogi kraji, preplavljeni z industrializirano kmetijsko proizvodnjo, kjer se natančnejšega porekla hrane niti ne da ugotoviti, ne morejo pohvaliti. V Zahodni Evropi domače pridelke večinoma prodajajo le ob posebnih prilikah. Tudi v tem pogledu je ljubljanski pojav enkratno. Vodnikov trg s tržnico je torej izjemno pomemben del ljubljanske kulturne dediščine, mestnega, meščanskega in slovenskega spomina. Neprecenljive vrednosti je zato, ker je tako rekoč edini ambient v središču našega glavnega mesta, ki še avtentično živi in nepretrgoma funkcionira. Na tržnici se odvija resnično življenje, ki ga niso uničile revolucije, reforme in defekti reform. To ni le prostor, kjer ljudje kupujejo, ampak se srečujejo v takem okolju, ki jim omogoča, da se drug drugega začutijo. Predpogoj da človeku omogočimo emocionalno potrditev, je prav to, da ga začutimo, kar omogoča atmosfera na trgu, še posebej ob kolonadah, tej Plečnikovi starogrški stoji. Tržnica, ki sama ustvarja kvalitetno zapolnjen prostor, s prodajalnami, lokalčki, stojnicami, dežniki, drevjem in izrednimi vedutami, dobesedno narekuje osebnostne družabnosti, ki se odvijajo preko tedna in posebej ob sobotah, ko odhod na trg mnogim Ljubljancem pomeni celo poseben obred. Kolikokrat v življenju smo že izrekli dogovore: dobimo se na trgu, vidimo se na trgu, gremo na »plac«. Na trg hodimo peš! Morda s kolesom. To temu prostoru daje dodatno, prav posebno vrednost, ker ustvarja določeno umirjenost in sproščenost. Takšna je pot na »plac«, kakor so govorili stari Ljubljanci in nekateri to še ohranjajo.

Pred nekaj leti je bila tržnica že prenovljena in ji prav nič ne manjka. To je izdelan in zaokrožen prostor. Prav tržna ploščad je tista, ki povezuje vse ambiente! Utelesa arhetip, antropološko konstanto doživetja, projekcije, predelovanja vsebin in vedenja, kar smo že omenili. Enostavno rečeno: obnavlja nam življenje. Nameravani posegi v Vodnikov trg nam bodo vse to onemogočili, nam življenje postavili na glavo. Že agresivni vsadek v podobi Mesarskega mostu bo povzročil precejšnjo spremembo.⁸ Podobna agresivnost, ki priča o nemoči arhitekturne vizije, nesposobnosti slediti arhetipičnemu temelju mesta, o zanikanju potreb mestnih prebivalcev, o ignoriranju urbanosti v pravem pomenu besede, se bo samo preselila na Vodnikov trg, kjer bomo spet priča manjšim in večjim nesmisлом. Zakrinkani interesi po profitu bodo postali vsakomur jasni, vendar kaj, ko bo prepozno, kakor je v našem mestu prepozno že za marsikaj. Že misel na to, da kupuješ hrano nad stotinami avtomobilov, je zelo neprijetna. Še bolj neprijetno je spoznanje, da se MOL krčevito oklepa gradnje garaže pod tržnico v edinstvenem, a subtilnem in krhkem srednjeveškem mestnem jedru. Vendar ne gre le za objesten poseg v fino tkivo tega prostora. Danes vemo, da sodobne evropske urbanistične smernice umikajo promet iz mestnih središč na obrobja mest in skušajo staromestna jedra ohraniti čimbolj nedotaknjena, mi pa želimo vanje nagrmaditi avtomobile. Pri tem je kapiteljska garaža, lučja od trga, prazna, na bližnjem Kongresnem trgu pa že gradimo novo veliko podzemno garažo. O mestotvornem, čistem, hitrem, subtilnem javnem prometu, ne razmišlja nihče. Tramvaj uvajajo tudi manjša mesta v Evropi (npr. Padova), da o električnih avtobusih ne govorimo.⁹

Garaže pod tržnicami so se gradile pred dvajsetimi, tridesetimi leti. Stalna sklicevanja privrženecv garaž pod tržnico predvsem na Parmo in Barcelono, mesti, ki naj bi že imele takšne garaže, so iracionalna, obupen poskus branjenja interesov, ne pa reševanja mestnih prometnih težav. Poleg tega gre za popolnoma različni mesti z drugačnimi strukturami in drugačnimi problemi. V Barceloni je pet velikih tržnic, stara zaščiteni osrednja tržnica na Ramblasu pa seveda nima podzemne garaže. Spet gre za manipuliranje, da bi z nedejstvi zameglili za mesto in tržnico porazne ideje. V Ljubljani smo pred nedavnim spet gostili strokovnjake iz Padove, ki že več desetletij opazujejo mesto in tržnico. Zaradi napovedane gradnje garaže pod njo so se zgrozili, ker vedo, da bo povzročila fatalni zastoj življenja, ki se ujema z resničnim bistvom našega enkratnega deželne mesta. Naročili smo jim mnenje o posledicah posega. Zakaj v Ljubljani uničevati nekaj, česar nikjer na svetu ni? Kakšen barbarski instinkt bi si želel uničiti individualnost mesta in zakaj se zdaj še čudi, če ga dojemamo kot agresorja? Tudi če novodobni barbari, kakor jih imenuje analitični psiholog J. Hillman, samo odgovarjajo na zahteve globalnega sveta, na ta način uničujejo individualne eksistence posameznih mest. In to je arhitekturni totalitarizem narcisoidnih megalomanov. »V dobi, ki je *à tout prix* usmerjena izključno na razširitev življenjskega prostora kot tudi na povečanje racionalnega vedenja, je največji izziv zavedati se svoje enkratnosti in omejenosti. Enkratnost in omejenost sta sinonima. Brez njiju ni nobene zaznave neomejenega in zato tudi nobenega ozaveščanja, temveč zgolj iluzorna identiteta s tistim, kar se izraža v omamah velikih števil in v moči politične oblasti«.

Čeprav v pričujoči številki o tem podrobneje pišejo drugi pisci, želimo ponovno opozoriti na predvidevanja številnih strokovnjakov, ki jim je jasno, da bodo posegu sledili (ne)predvidljivi zapleti. Najprej bodo tu številne arheološke najdbe, med njimi stari samostanski grobovi. Nadaljevalo se bo s posedanjem ali poplavljanjem izkopenega terena (spomnimo se Vile Urbane!). Do sedaj niso opravili še nobenih geoloških in drugih raziskav. Projekt se bo časovno močno zavlekel. Se podražil. Vsa problematika bo zavita v nepropustno folijo starih političnih problemov in novih »nedolžnih« mandatorov. Nemočni bomo opazovali, kaj vse so nam požrle obljube nekdanjih politikov? V prihodnosti nihče ne bo odgovarjal za nastale evidentne napake, pogubne odločitve. Ali kdaj še kdo je? Bodimo resni! Da je vedno vse drugače od dogovorjenega, da investitorji lahko izsilijo nedoumljive spremembe

nagrajenih in sprejetih projektov, da je politična volja za urejanjem stvari manjša od gorčičnega zrna, vse to ni nič novega. Samo Ljubljano pohabljam znova in znova! Same znane o jari kači in steklem polžu; ne le novi kliniki, ampak tudi obnova Drame, Opere, most na Barjanski cesti s »tundra parkom«, »arhitektura« Trnovega, pa Kolizej, kvarjenje Plečnikove ureditve Ljubljane, pa Plečnikov stadion, Tivoli, Ilirija, Emonika itn., itn. Kako si ti graditelji še upajo pričakovati podporo, tistih ki vedo za kaj gre. Za gradnjo NUK-a II, ni bilo nobene politične volje, ne denarja, garažo, ki bo uničila tržnico, pa bi radi začeli graditi že jutri. Kakšna izdajalska mrzličnost! To seveda ne pomeni, da ne bi smeli na živilski tržnici tega in onega izboljšati, spremeniti in nadgraditi, npr. slepo fasado Mahrove hiše. Vendar ne uresničujemo projektov tistih arhitektov, ki se niso razvili kot individuumi, ampak so obdržali mentaliteto mase, kar se vidi po njihovi narcisoidni držbi, ki ni sposobna individualne odgovornosti. Ker so bili nenehno deležni ugodnih sugestij družbenega miljeja, niso doživeli nobene v globino segajoče spremembe svoje notranjosti. Zato pa tudi niso sposobni najti arhitekturnih rešitev, ki bi mestne zagate spremenile v arhitekturo, ki funkcionira, ljudi, ki jim služi pa bi sproščala in povzdigovala. Taki »strokovnjaki« so v mestu že glasno prihajajoč masovni problem. Kolikokrat že smo jih zalotili pri »rešitvah«, s katerimi so neverjetno hitro zdrsnili v »otroški raj« brezbrzičnosti in neodgovornosti in se vdali zahtevam masovnega trenda *profitarstva*. Čeprav se eni pokrijejo z akademsko distanco, drugi z vzvišenostjo »strokovne ustvarjalnosti«, tretji pa brez posluha za *slovensko Ljubljano* reciklirajo globalne rešitve virtualnih nebes, se na koncu vsi sprenevedavo dajo zapeljati denarju, brez razmisleka o posledicah in brez sočutja do vseh, ki bodo morali trpeti njihove »umetnine«. Očitno je, da bi gradnja garažne hiše pod tržnico prinesla precej več problemov, kot naj bi jih rešila. Odločitve MOL- a zato ne gre razumeti drugače, kakor z dejstvom, da nekateri trmasto rinejo z glavo skozi zid, kar lahko opravičujeta le dva razloga. Prvi je ta, da je bila podzemna garaža na tem mestu načrtovana skoraj pred dvajsetimi leti - prav takrat je bil ponovno načrtovan tudi most čez Gradaščico v podaljšku Barjanske ceste - zato je treba izpolniti stare politične obljube, ne glede na vso zdravo pamet, strokovna opozorila in današnje poznavanje problematike. Drugi razlog je verjetnejši. Za načrtovana (dva) hotela v Kresiji in ob Mahrovi hiši so potrebna parkirišča, sicer investitor ne bo vlagal sredstev. Torej gre zgolj za »kšeft«.

Najhuje je, da ne z MOL- om ne z mediji ni mogoč dialog. Celó v evropskem letu dialoga ne! Takšen nedemokratski odnos do izjemno pomembne in subtilne mestne problematike ter do prizadetih meščanov, je daleč od vsake demokracije, zato je za današnjo evropsko komunikacijo ravnanje župana in podžupana, da drugih ne omenjamo, naravnost nezaslišano in zastrašujoče. Nezainteresiranost in neodzivnost medijev, ki sicer tedne pišejo o tem, kako se neka ministрова žena vozi po nakupih s službenim avtom, pa ne priča zgolj o morebitnih manipulacijah in pritiskih nanje, ampak tudi o tem, da v uredništvih ni prav veliko prostora za kritičen in poglobljen odnos do glavnega mesta.

Živiljski tok na trgu bo surovo pretrgan in kdo ga bo zacelil?

Živiljski tok, ki ga omogoča izredni ambient živilske tržnice, bo za vse čase pretrgan. Prodajalci, s katerimi se vsi poznamo in so za mnoge, kot rečeno, prijatelji, kar je posebna in pomembna vrednota, se bodo preusmerili drugam, prav gotovo pa bo kdo tudi prenehal s prodajo. Ker bodo drugam odšli tudi kupci, bo resničnega življenja, ki se je tam odvijalo organsko in spontano, konec. Na tak brutalen način so uničili dušo mnogim ljubljanskim prostorom. Opozarjamo na veliko razliko med avtentičnim življenjem in vsiljeno igro življenja, ki bo s »prenovo« sledila in žal ne bo imela drugega smisla kakor konzumatorstvo in ekonomski trg. Efemerni načrti prenove arhetipične tržnice ne bodo spoštovali nič substancialnega, saj bodo le intelektualistično preigravanje oblik in nepoznavanje življenja, saj pri mnogih intelektualcih leva roka ne ve, kaj dela desna roka. Taka nevrotika v povezavi s tistimi, ki

iščejo samo profit, zadnje čase oblikuje politiko našega glavnega mesta, bolje rečeno, kreira nesmisle, ki niso sposobni rešiti nobenega problema, ki bi olajšali življenje v mestu in ga ne nazadnje tudi urbaniziral. Pojma mestotvornosti ne razumejo in nočejo priznati, da sta temelja za prebivalce svoboda ter kvaliteta, zato ponujajo brezglave, oportunistične trende, ki zadovoljujejo samo leseferičnost onih, ki imajo moč. Pričakujemo lahko, da bomo dobili nekega »pokritega vraga«, podobnega tistim, ki jih je na obrobju Ljubljane že preveč. Presunljivo in žalostno je, da oblast v Ljubljani in državi, ki je šla do samostojnosti skozi mnoga zgodovinska obdobja in viharje, ne zmore v današnjem miru in demokratičnem odločanju drugega, kakor uničiti še tisto, kar je ostalo, spet žrtvovati izjemen prostor, (več) stoletni preplet enkratnih ambientalnih kvalitet, tradicijo in z njo del mestne dediščine.

Treba je opozoriti tudi na to, da je današnja tržnica prvovrstna turistična točka. Severno od Ljubljane take tržnice ni več in če že ne spoštujejo Ljubljančanov, naj pomislijo vsaj na turizem in na tujce. V angleških, nemških, danskih, nizozemskih in drugih časopisih, revijah in strokovnih publikacijah, ki so pisale o Ljubljani, navajajo Ljubljansko tržnico kot glavno mestno atrakcijo. Grad je denimo šele na tretjem ali četrtem mestu. Turisti vidijo živilsko tržnico kot prvovrstno zanimivost med drugim tudi zato, ker opažajo, da domačini z njo dihamo in živimo in smo zato nanjo srčno navezani. Pristni ambienti pritegnejo in zanimajo vsakogar.

Trditev, da se s posegom ne bo nič spremenilo, je tipično zanikanje

Če se bo projekt uresničil trga in tržnice, kakor ju poznamo, ne bo več, naj MOL še tako zatrjuje, da se nič ne bo spremenilo. To so politične obljube, kar vedo resnični strokovnjaki prav tako dobro, kakor vsi širše ozaveščeni Ljubljančani. Projekt garaž pod Ljubljansko tržnico sloni na slepem racionalizmu in doktrinarosti, ki sta tipični in pogubni bolezni sodobnega časa. Na Slovenskem še toliko bolj, ker nimamo dovolj možnosti, da bi javnost izvedela za vse, kar danes s politično močjo zagovarjajo kot nemogoče. Vse tisto, kar se tiče nas vseh, se lahko dela skoraj v »največji tajnosti«, kar da slutiti, da je vse le manipulacija – perfidna in nespodobna. Sklicevanje na »minimalizacijo posegov«, karkoli naj bi to pomenilo, je v resnici maksimalno področje relativnih in absolutnih odklonov: najprej bodo posekali 58 dreves na tržnici, med njimi zaščitene kostanje, za dobro mero pa zaradi novega mostu, še bog ve koliko lip na nasprotnem bregu. Nova dreves(c)a, ki jih bodo obljubili, pa iz betona sploh ne bodo mogla rasti, saj drevesa v mestu potrebujejo zemljo. Z drevjem in zelenjem imamo v Ljubljani povsod težave, saj je posebna mestna strokovna služba, ki se je na prelomu iz 19. v 20. stoletje ukvarjala s parki in drevoredi, po drugi svetovni vojni začela razpadati, dokler je niso pustili izumreti.

Posamezni strokovnjaki živijo v okoljih, ki so polna privilegijev, zato ostaja vprašanje, kako se danes strokovnjaki kvalificirajo. Imamo pa tudi takšne, ki so svoje znanje utrdili z naporom in trpljenjem, in bi lahko posredovali prave rešitve. In kje naj zdaj nadaljujemo, ko vsak dan lahko vidimo, da strokovnjaki, zavarovani zgolj s stroko in privilegiji, za trajni razvoj mesta ne zadostujejo?

Opombe

- 1 Peter Sloterdijk, »Zukunft Stadt«, Zeit Magazin, Hamburg 10. 6. 1994, pp.20-21.
- 2 Nena Židov, Ljubljanski živilski trg, Odsev prostora in časa (1920 – 1940), (Ljubljana: Vihamik: Znanstveni Inštitut Filozofske Fakultete, 1994, pp.127-129
- 3 N. Židov, n.d.
- 4 Nena Židov, Janez Bogataj, Damjan J. Ovsec, Darja Cizelj, Milena Dimnik, Barbara Kranjec, Irena Gantar – Lipar.
- 5 n.d.
- 6 Janez Bogataj, Sto srečanj z dediščino na Slovenskem, (Ljubljana: Prešernova Družba, 1992), p. 296; Milko Kos, Srednjeveška Ljubljana: topografski opis mesta in okolice, (Ljubljana: Kronika, 1955).
- 7 »Marsikaj se je porušilo, ne da bi se ohranil spomin. Pogovor z dr. Bogom Zupančičem«, Delo in Dom, 24. junija 2009, p.18.
- 8 Raziskave kažejo, da se je promet na živilski tržnici v splošnem precej zmanjšal, ker so do tam ukinili avtobusni promet.
- 9 Carl G. Jung, Spomini, sanje, misli, (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1989), p. 336.

opredelitev predmeta kulturno-varstvene zaščite

tomaž pavčnik

1. Pravo po svoji naravi sploh ni tako togo, kot si večinoma predstavlja laična javnost. Res pa je, da se z njim pogosto ravna izrazito togo, že kar tehnično. A če je tak, birokratski pristop k pravu še mogoče trpeti tam, kjer gre v resnici za izrazito tehnična vprašanja (kot npr. registracija vozila, izdaja novega potnega lista) ter zanje res ne kaže pooblaščati pravnikov, kaj šele vrhunskih, ampak bi zadoščalo, da se oseba pri okencih priuči le nekaj prijaznosti, mora biti pri kompleksnejših, vsebinsko večplastnih vprašanjih seveda drugače. Eno izmed takšnih vprašanj je tudi varstvo kulturne dediščine. Ob poskusu javne debate glede usode Ljubljanske tržnice se spopadeta - ne da bi se tega jasno zavedala - tudi dva pravna koncepta. Prvi je vulgarno pozitivističen ter pravo vidi kot togo strukturo; drugi se zaveda, da mora biti pravo prožnejše, saj so njegovo bistvo vrednote, ki naj jih uveljavi.

Temeljno nerazumevanje, kaj je predmet kulturnovarstvene zaščite, se kaže vsakič, ko pobudniki gradnje garaže pod Ljubljansko tržnico zagotavljajo, da v Plečnikovo arhitekturo ne bo čisto nič poseženo. Najbolj nazorno, na oblastni (uradniški?) ravni se to nerazumevanje odraža v izjavi sedanje ministrice za kulturo, češ da je bila tržnica z izdajo Odloka o začasni (celostni) zaščiti, **prezaščiten**a. Takšna teza lahko gradi samo na eni izmed dveh predpostavk. Prva možna predpostavka takšne trditve je, da se je ustavna vrednota kulturne dediščine znašla v koliziji z neko drugo ustavno varovano vrednoto ter jo je začasna zaščita nesorazmerno obremenila. Če bi šlo za tak primer, bi ga ministrica, v katere pristojnost spada prav varstvo kulturne dediščine, gotovo argumentirano razčlenila. Bolj verjetno je zato, da ministričina izjava temelji na drugi izmed možnih predpostavk. Ta pa je, da je po njenem predmet kulturnovarstvene zaščite zgolj objekt, ne pa vrednota, ki jo objekt izraža. Takšna predpostavka pa je zgrešena, celo vulgarno pozitivistična, kar bom v nadaljevanju tudi pravno utemeljil.

2. O pomenu, ki ga pravni red priznava kulturni dediščini pove veliko že njena umeščenost v uvodne določbe ustave. V njih so določene temeljne usmeritve države, kot npr. to, da je Slovenija demokratična republika, dalje, da je pravna in socialna država, s čimer ustava države ne pojmuje kot naključne ozemeljske tvorbe, kjer pač velja takšno ali drugačno pozitivno pravo, marveč jo umešča v izročilo evropskega razsvetljenstva. Glede izvora naše države je nadalje pomembna še zavezanost tradiciji človekovih pravic in laicizmu. V 5. členu Ustave pa se izrazi še pomen skrbi za narodno bogastvo in, kar je za obravnavano vprašanje pomembno, skrb za varstvo kulturne dediščine. Skrb za varstvo kulturne dediščin je na ta način položena v sam temelj našega pravnega reda in tudi državnosti.

Institut varstva kulturne dediščine se nato v ustavi pojavi še enkrat in sicer v 73. členu. Bistvo te določbe je na eni strani v pooblastilu zakonodajalca, da zaradi varstva kulturne dediščine določi ustavnoskladne obveznosti (predvsem omejitve) vsakega posameznika in na drugi strani v določitvi zaveze same države in lokalnih skupnosti, da skrbijo za ohranjanje kulturne dediščine.

Zakonodajalec je konkretizacijo teh temeljnih izhodišč opravil v Zakonu o varstvu kulturne dediščine¹. Razlaga zakona, kot vselej, ne more temeljiti zgolj na branju posameznega izoliranega člena, marveč nam pravo vsebino